

Præmaturbogen

af Jonna Jepsen, Forlaget Frydenlund 2021

Uddrag af kapitlet "Pædagogisk tilgang".

God pædagogisk tilgang bygger på indsigt i årsagssammenhænge. Barnet eller den unge kan på grund af nedsatte funktionsområder have vanskeligheder med at leve op til omgivelsernes og egne krav/forventninger – vil gerne, men kan ikke. Under opvæksten kan barnet være tilbageholdende over for at prøve ting, hvor det er usikkert på sin egen mestring pga. forstyrret sansemotorisk og kognitiv udvikling samt et lavt selvværd. Når barnet eller den unge på den baggrund har haft mange nederlag og oplever at være anderledes og ikke kunne det, de andre kan, påvirker det grundlæggende selvtilliden.

Førskole- og skolebarnet

Anerkendende kommunikation og involvering er essentielt i bestræbelserne på at støtte børns personlighedsudvikling og trivsel optimalt. Det vil i praksis sige ingen skældud, men en sikker og kærlig vejledning samt ægte interesse for barnets verden. I interessen ligger et ønske om at forstå, erkende og reflektere over de bagvedliggende årsager til barnets indre tilstand og adfærd og agere ud fra det. Kærlighed, omsorg og nærvær er det, et barn har allermost brug for. Men også trygge og faste rammer i hverdagen i form af voksent lederskab, ro, rytme, rutiner, ritualer, genkendelighed og forudsigelighed er i det hele taget af stor betydning for et for tidligt født barn, der har fået forstyrret nervesystemet og følelseslivet tidligt i livet.

Børn med et dysreguleret nervesystem har svært ved selv at regulere og at skærme sig mod stimuli, hvorfor de nemt overstimuleres. De har brug for voksne, der kan tolke deres tegn på overstimulering, og som forstår at hjælpe dem til selvregulering og derved forebygge stresssituationer.

Selv om der er iværksat en indsats for at styrke barnets neurologiske forudsætninger for sprogudvikling, opmærksomhed, koncentration og hukommelse, vil de områder kræve ekstra pædagogisk opmærksomhed. Et barn har først for alvor de neurologiske forudsætninger for abstrakt tænkning og forståelse i starten af teenagealderen. Det bør medtænkes i vurderingen af barnets kompetencer og de krav, der stilles til det. Når for tidligt fødte børn har udfordringer på det sansemotoriske, psykologiske og sociale område (bio-psyko-sociale), har de en adfærd, der er afvigende fra normen. De kan fx reagere impulsivt, aggressivt, afvisende, grædende eller undvigende, og de kan i deres samspil med andre agere politibetjente, direktører eller klovn. Den adfærd skal ses som en invitation til de omgivende voksne om at se bag om udtrykket og ind til årsagen. Der vil altid være biologiske, psykologiske og/eller relationelle årsager til et barns særlige adfærd. Når barnet mangler selvtillid til at turde udføre en aktivitet eller er i tvivl om, hvordan det skal takle en situation, vil det bevidst eller ubevidst vælge en undgåelsesstrategi, tit i form af at påtage sig en rolle. En rolle som politibetjent kan indikere et behov for orden og struktur, så andres handlinger svarer til det billede, barnet har i hovedet. Årsagen til det behov er som regel SI-problemer (sansenintegrationsproblemer). En rolle som direktør kan være relateret til barnets personlighed, men også til et dagligt miljø, hvor barnet af de voksne får lov at tage styring. Rollen som klovn hænger tit sammen med behovet for at blive set og/eller for at trække opmærksomheden væk fra et område, som ikke helt spiller for barnet. Selvfølgelig kan der også være en snert af en legende og munter personlighed i det.

Når vi ser og forstår barnets invitationer til omgivelserne, kan vi støtte dets udviklingspotentiale. Og så får barnet selv lyst til at bruge de voksne som støtter og samarbejdspartnere. Det skaber en positiv modning og udvikling for barnet.

Barnet vil gerne, men kan ikke

Der er et utal af pædagogiske metoder at forholde sig til, og de bygger på forskellige metodiske principper og grundforståelser. Ser vi fx på metoder, som opererer med belønning, bygger de på den forståelse, at barnet har et valg. At det fx vælger at reagere aggressivt, at det kan vælge at lade være med det, og at det derfor kan animeres til at træffe det ønskede valg, hvis det får en form for belønning, fx en glad smiley. Jeg møder pædagoger og lærere, der irettesætter et for tidligt født barn mange gange om dagen, fordi de er af den opfattelse, at barnet har et valg. At det vælger at sidde uroligt, dagdrømme, flytte opmærksomheden væk fra opgaven, reagere impulsivt osv.

Et barn, der føler sig udfordret og ikke trives optimalt, har netop ikke noget valg. Barnet ville ikke sidde uroligt eller reagere aggressivt med opnåelse af andres negative respons og uden at få dækket sit bagvedliggende behov, hvis det havde et andet valg. Men det forstår ikke selv de behov, der fremkalder adfærden, og er ikke i stand til at sætte ord på dem.

Barnets behov kan fx bare være at være i fred, at kunne forudsige og overskue situationen eller at deltage i det sociale fællesskab. Det kan også være et lystbetonet behov, som barnet har svært ved ikke at få opfyldt umiddelbart, fordi det har en nedsat evne for impulsstyring.

Derfor må vi hele tiden prøve at forstå, hvad der ligger bag et barns reaktion, og vi må møde reaktionen med en af-/opklarende tilgang, der tager hånd om barnets dybere behov.

Som noget grundlæggende i forhold til for tidligt fødte børn er uroen forårsaget af ubalancer i nervesystemet, og den genereres i hjernestammen. Tidlig forstyrrelse i udviklingen af nervesystemet er årsag til, at barnet mangler neurologiske forudsætninger for impulskontrol, opmærksomhed og koncentration.

Det bør være målsætningen, at barnet via en tværfaglig indsats får afbalanceret og optimeret sit potentiale, så det finder ro samt evner koncentration og impulsstyring.

Den tværfaglige indsats vil altid være individuel, men hovedområderne er en anerkendende og rummende pædagogisk tilgang, stimulering og positiv påvirkning af nervesystemet og sanseapparatet, miljøfokus, en velfungerende mave-tarmfunktion, sund og varieret kost samt hjælp til følelsesbearbejdning.

Stimulering og pædagogisk tilgang i hverdagen

Når barnet deltager aktivt i de daglige aktiviteter sammen med voksne og andre børn, styrkes motoriske færdigheder, sanseintegration, koncentration, fællesskabsfølelse og selvværd. Barnet kan være aktivt deltagende og med i det, der foregår, som fx at lave mad, bage, dække bord, rydde af, feje, tørre støv af, rive græs og blade sammen, tage tøj og sko af og på osv.

Det er ikke alene tale og kropssprog, der udgør et samspil. Den fysiske kontakt spiller også en væsentlig rolle. Det sansesarte barn har brug for at blive berørt, frofret eller trøstet med faste, dybe tryk. Ved at have faste hænder i omgangen med barnet bliver det tydeligere for barnet, at det bliver berørt, og det har en beroligende virkning på nervesystemet.

Barnet kan støttes i sin udvikling ved, at den voksne ser og følger dets initiativer, taler med det om de ting, det er optaget af, og hjælper det med at udholde frustrationen, når noget er svært.

Er barnet forsigtigt, tilbageholdende og betragende, har det brug for, at de voksne tilføjer stimuli, som er tilpasset barnets sansemæssige vågenhed/parathed og udviklingsniveau. Nænsom tilnærmelse og rolig opstart af aktivitet er en god tilgang.

Få stykker legetøj ad gangen hjælper barnet til at udvide den leg, det har gang i, og på den måde få stimuleret fantasien og den kognitive udvikling. Det bliver nemmere for barnet at overskue og kapere situationen, når der sker én aktivitet ad gangen i rolige omgivelser og med enkle fysiske rammer. Det mindre barn har glæde af enkelt legetøj, gerne ensfarvet i rolige, dæmpede farver. Meget gerne ting fra naturen som fx kogler, store sten, konkyljer, afbarket træ, nødder, kastanjer, muslingskaller, fjer, jord, mudder m.m.

Vådt sand kan være mere tiltrækkende for barnet end tørt sand, idet det stimulerer følesansen/nervesystemet på en mere beroligende måde.

Mange gentagelser hjælper barnet til at få automatiseret sine bevægelser, så det kan mestre flere og flere ting.

For børn op til i hvert fald syv års-alderen er det en vigtig pædagogisk grundregel, at de ikke gør det, vi siger, men det vi gør. De efterligner os, så der hviler et stort ansvar på os som rollemodeller. Samtidig kan vi udnytte det forhold til at lade børnene være omkring os, når vi er i gang med praktisk arbejde. De mindre børn vil hurtigt bede om at få lov at gøre det samme som os og kan så deltage ud fra aldersniveauets muligheder. Der ligger meget udvikling og læring i den proces.

At bruge billeder/symboler i hjemmet kan være en god hjælp til at skabe struktur og forudsigelighed. Det kan fx være en fysisk tavle med billeder eller symboler over dagens/ugens struktur, eller det kan være billeder, man printer ud, laminerer og sætter magnetbånd eller velcro på, så de kan sættes op på køleskab, væg eller andet. Nogle børn vil have brug for og glæde af at have symboler i aktivitetsrækkefølge forskellige steder i huset, fx i køkkenet, på badeværelset og i entréen.

Det kan være en god idé at sætte billedmærkater på kasser med legetøj og skuffer med tøj.

Symboler kan også bruges til børn, der har svært ved at tolke andres ansigtsudtryk og signaler.

Som alternativ til de fysiske billeder og tavler findes forskellige softwaresystemer (find dem på internettet). Programmerne indeholder typisk en dags- og ugekalender, som kan hjælpe børn med at få struktur og overblik i hverdagen. De er overskuelige og nemme at gå til. Man kan søge kommunal dækning af udgifter til de programmer.

Til større børn kan der ud over apps anvendes skemaer med tekst som hjælp til at strukturere hverdagen.

Jo mere et barn er knyttet til digitale medier, jo mere vil det kræve af de voksne at motivere til fysiske, sociale og nærværende aktiviteter. Samtidig har børn med ubalanceret arousalniveau og SI-problemer brug for voksnes hjælp til at strukturere fritiden og veksle mellem dæmpende og vækkende aktiviteter.

Se i øvrigt "Aktiviteter uden digitale medier" og "Sådan stresser hjernen af for meget spil-, skærm- og feedback-stimulering".

De mindre børn kan få nogle valgmuligheder for derigennem at blive inspireret og mærke, at lysten til aktivitet spirer frem. Det kan være ved brug af billeder; den voksne viser barnet tre billeder af fx rullestol, natur og papir/farver/maling, og barnet vælger en aktivitet.

At skrive dagbog kan vise tydelige mønstre i barnets adfærd og behov, og det kan have en god terapeutisk virkning på

forældrene. Dagbogen kan indeholde barnets reaktioner og tilstand samt de aktiviteter og forhold, der er knyttet hertil. Ændringer i barnets adfærd kan beskrives ud fra observationer i hverdagen. En punktopstilling af udviklingen gennem det sidste halve eller hele år kan give et samlet overblik.

Pædagogisk støtte til opmærksomhed og koncentration

Nogle børn med SI-problemer får for mange impulser til hjernen (høj arousal = hjernens vågenhedstilstand). De børn har brug for afskærmning mod sanseindtryk for ikke at overstimuleres. Overstimulering er en stor belastning for barnet og vil udløse en reaktion.

Andre SI-børn modtager for få impulser til hjernen (lav arousal). De børn vil gå ind i sig selv og lukke af for omgivelserne og har brug for hyppigt at blive "vækket" i nervesystemet.

Uanset om barnet får for få eller for mange impulser til hjernen, har det brug for at blive skærmet mod stimuli ved, at de voksne er opmærksomme på lydniveau, lysstyrke, institutions-/klassenormering, indretning samt pladsforhold. Det gælder om at afstemme det ydre miljø efter det indre. Jo mere indre uro, jo større behov for ydre ro.

Ud over afskærmningen mod for mange udefrakommende stimuli har et sansesart barn brug for målrettet sansemotorisk udviklende stimulering. Se kapitlet "Sansemotoriske og sanseintegrative ubalancer".

For at hjælpe barnet til at øge opmærksomhedsevnen, kan man mindske kilder til afledelighed, give korte, klare beskeder, evt. gentage beskederne, sørge for god øjenkontakt ved dialog, gøre opmærksom på, at der nu kommer en vigtig besked, hjælpe barnet med at forbinde ny viden med tidligere erfaringer samt udnytte barnets interesse, fantasi og kreativitet til at fastholde opmærksomheden på en aktivitet.

Det stimulerer barnets opmærksomhed at spørge ind til detaljerne i en igangværende aktivitet og at hjælpe barnet til at se det færdige resultat for sig.

Når man bevidst træner barnets opmærksomhedsevne, er det en fordel at starte med korte aktivitetsperioder og hyppige pauser. Og det er vigtigt at vælge en aktivitet, som har barnets interesse. Bedst er det, at barnet selv vælger aktiviteten. Hyppige pauser er i det hele taget nødvendige for børn, der har vanskeligheder med koncentration og opmærksomhed.

Barnet kan have svært ved at klare længere dage i institution/skole/SFO, og det kan være nødvendigt at finde kreative løsninger, så barnet kan blive hentet tidligt.

Øvrige afsnitoverskrifter fra samme kapitel:

- Leg og kreativitet
- Ro, rytme, rutiner, ritualer, forudsigelighed, genkendelighed
- Tryghed i hverdagen
- Fokus på forudsætninger, kompetencer og positivt samspil
- Pædagogisk indsats som støtte i det sociale liv
- Udviklingsbeskrivelser kan give indblik og klarhed
- Pædagogisk rådgivning til forældre samt børnehave- og skolepersonale
- Udviklende, kompetencefremmende og konfliktforebyggende pædagogik
- Kontakt og nærvær
- Skift mellem aktiviteter
- Aktiviteter uden digitale medier
- Svært ved at sidde stille og holde koncentrationen
- Pædagogisk tilgang ved læring
- Socialt samspil med andre børn
- Kraftige reaktioner og afvisning af krav
- Overordnede pædagogiske grundregler
- Det autonome barn
- Eget forældrefokus
- I parforholdet

Kapitlet indeholder også separate afsnit om unge og om samspil i voksenlivet.